

Fiberschakt i Gamla Uppsala

Arkeologisk schaktningsövervakning

Gamla Uppsala 74:10 m fl
Uppsala 586:1, 285:1 samt 276:1
Uppsala Kommun
Uppland

Robin Lucas

Fiberschakt i Gamla Uppsala

Arkeologisk schaktningsövervakning

Gamla Uppsala 74:10 m fl
Uppsala 586:1, 285:1 samt 276:1
Uppsala Kommun
Uppland

Robin Lucas

Omslagsbild: Fiberkabel läggs ner i korsningen Årnavägen – Disavägen (Delsträcka 7). Till vänster i bild syns norra Kungsgårdsplatån, och ovanför denna Klockstapeln och Gamla Uppsala kyrka. Vy mot söder. Foto: Robin Lucas, Upplandsmuseet.

Upplandsmuseets rapporter 2017:23
ISSN 1654-8280

Fotograf och bearbetning av foton där inget annat anges: Robin Lucas

Planframställning där inget annat anges: Robin Lucas

Granskning: Anna Ölund

Allmänt kartmaterial: © Lantmäteriet, dnr I2014/00634 / © SGU, dnr I2014/00634

© Upplandsmuseet, 2017

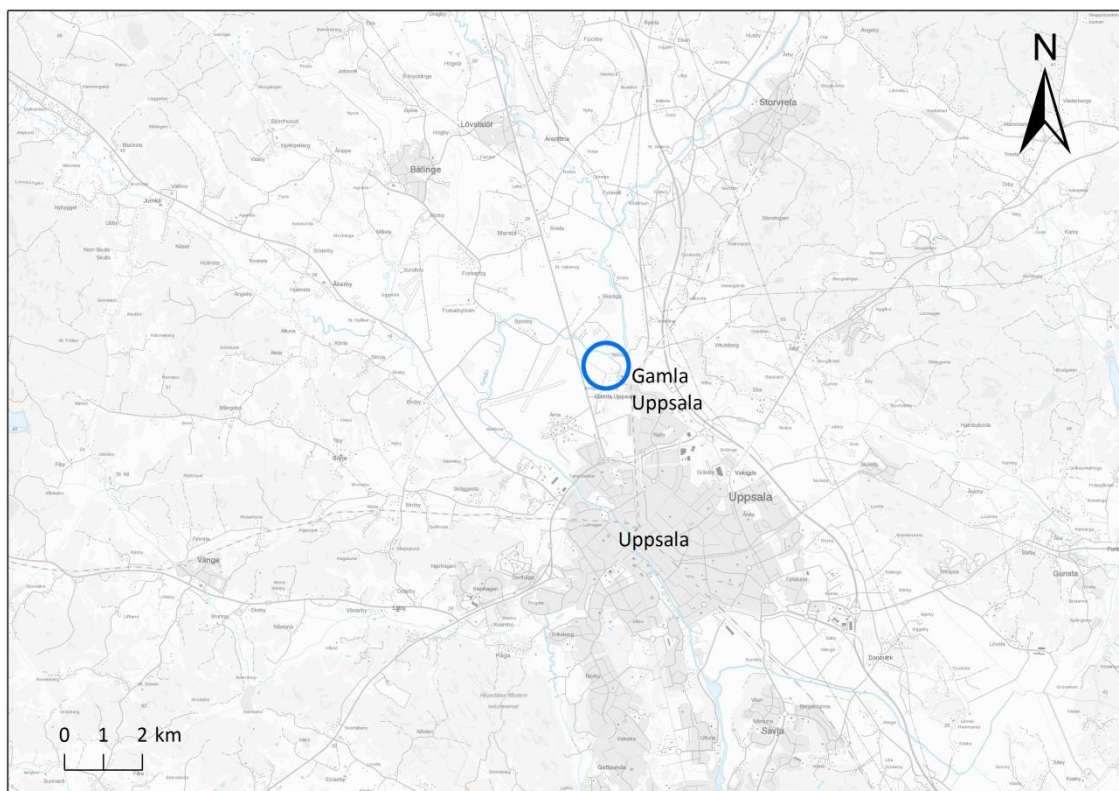
Upplandsmuseet, Drottninggatan 7, 753 10 Uppsala
Telefon 018 – 16 91 00
www.upplandsmuseet.se

Innehåll

Sammanfattning	6
Inledning	7
Bakgrund	8
Tidigare undersökningar	8
Syfte, metod och genomförande	9
Undersökningresultat	10
Delsträcka 1	10
Delsträcka 2	12
Delsträcka 3	14
Delsträcka 4	15
Delsträcka 5	18
Delsträcka 6	19
Delsträcka 7	20
Delsträcka 8	21
	14
Slutord	22
Administrativa uppgifter	23
Referenser	24
Bilagor	25
Bilaga 1 – Arkeologiska objekt	
Bilaga 2 – ¹⁴ C-analys	26

Sammanfattning

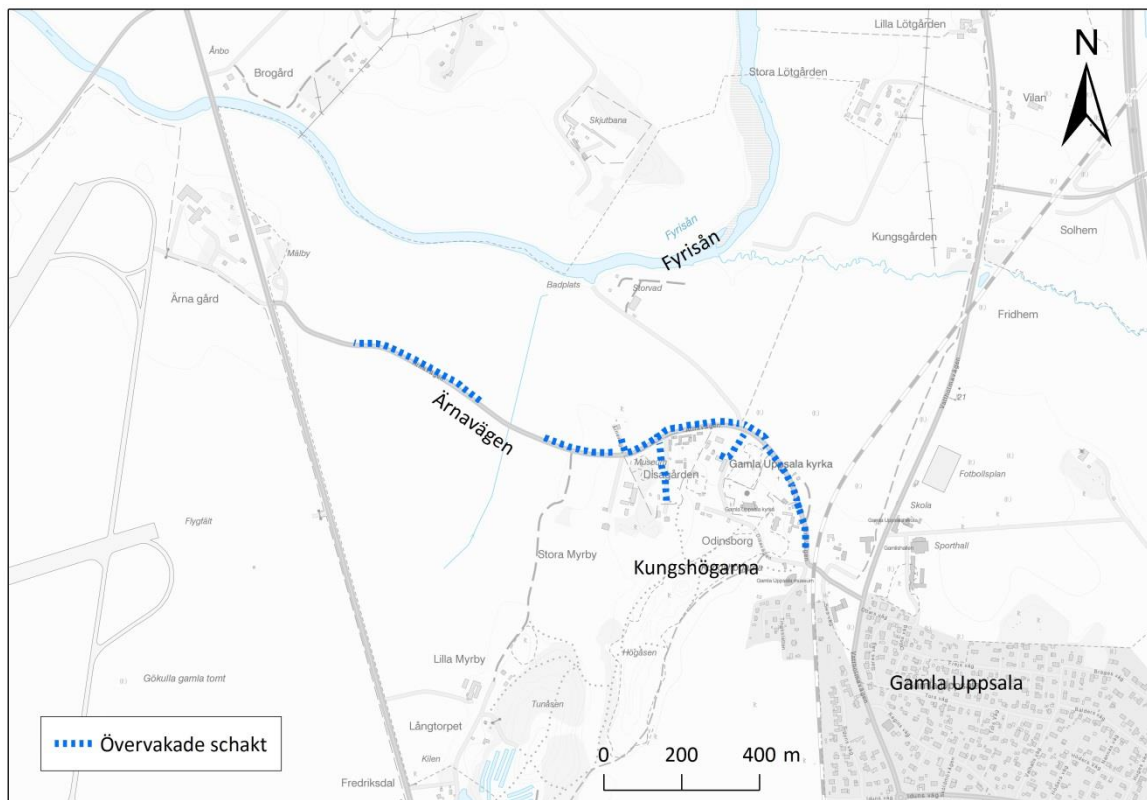
Efter beslut från Länsstyrelsen har Upplandsmuseet avdelning Arkeologi genomfört en schaktningsövervakning i Gamla Uppsala (figur 1). Uppdraget föranleddes av att IP-Only Networks bygger ut fibernätet i området. Sammanlagt övervakades cirka 1,5 km schakt, vilka huvudsakligen var 0,4 m breda och 0,4-1,0 m djupa. Vid övervakningen påträffades och dokumenterades elva arkeologiska objekt. Tre av dessa, ett stolphål, en härd och ett avfallslager, tolkades som recenta. Denna bedömning baserades på objektens innehåll, vilket inkluderade tegel, planglas och sentida järnskrot. De övriga åtta objekten, två stolphål, tre härdar och tre områden med kulturlager bedömdes som förhistoriska. De hade ett innehåll av bränd lera, kol, sot och skärvig/skörbränd sten. Dessa lämningar påträffades alla inom en sträcka på cirka 300 meter, från Disagårdens nordvästra hörn till norra Kungsgårdsplatåns norra avslutning. Kol från en härd ^{14}C -daterades till tidig vendeltid, 560-620 e. kr. De förhistoriska lämningarna tolkades som hörande till bebyggelse som tidigare påträffats i området och delvis undersökts.

Figur 1. Översikt med det aktuella området markerat. Skala 1:200 000.

Inledning

Upplandsmuseet har efter beslut från Länsstyrelsen (431-8062-16, 2017-04-26) genomfört en schaktningsövervakning i Gamla Uppsala (figur 1). Uppdraget föranleddes av att IP-Only Networks bygger ut fibernätet i området. Med anledning av den omgivande fornlämningsförekomsten, med ett stort inslag av förhistoriska gravar och boplatzlämningar (Uppsala 586 m fl) bedömde Länsstyrelsen att arbetet behövde övervakas för att klargöra om det finns fler bevarade lämningar som berördes. Fältarbetet utfördes av arkeologerna Robin Lucas och Hans Göthberg under perioden 17 maj – 11 juli 2017.

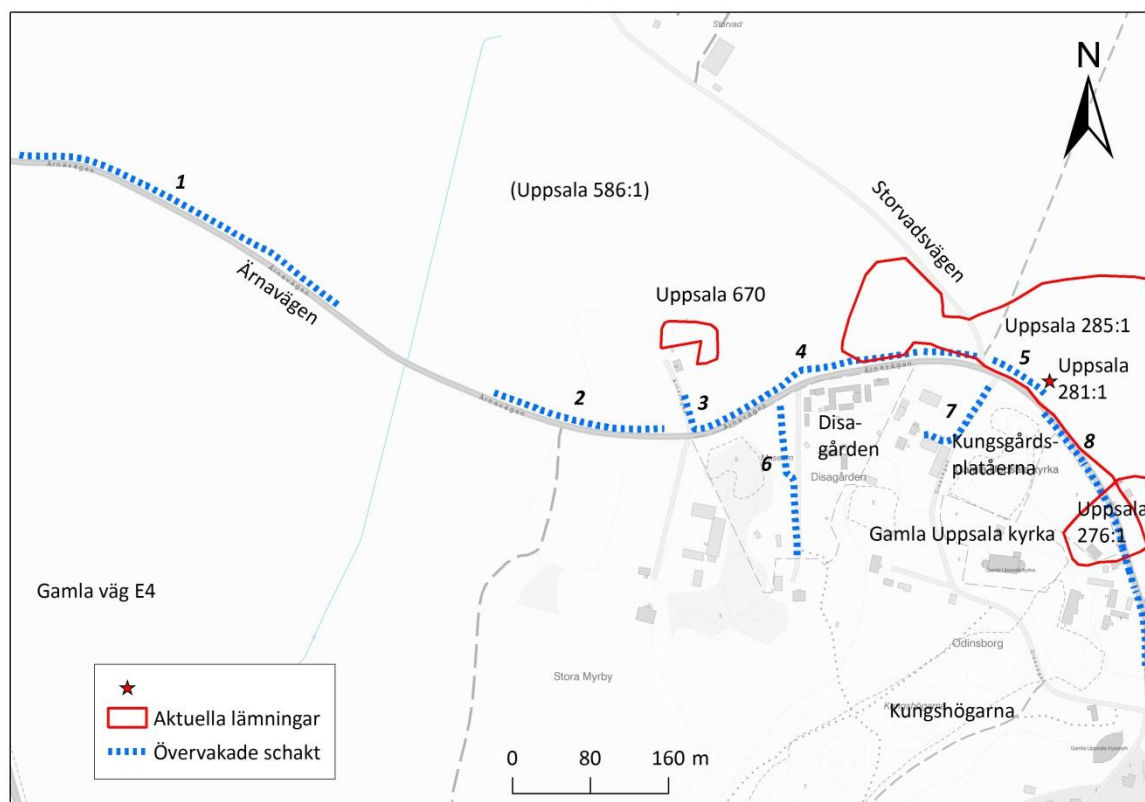
Figur 2. Översikt med övervakade schakt markerade. Skala 1:20 000.

Bakgrund

Arbetet skulle utföras inom fornlämningen Uppsala 586:1, ett 40 ha stort område som utgör det gränsbestämda området för Uppsala högar, Kungsgårdsplåtarna samt ytterligare ett drygt 60-tal lämningar, företrädesvis från brons- och järnålder. Den planerade kabelsträckningen berörde specifikt Uppsala 285:1, en boplatzlämning som delundersökts i olika omgångar och som kan dateras till yngre järnålder (se nedan). Den planerade sträckningen passerade även Uppsala 276:1, vilken representerar den ungefärliga utsträckningen av ett antal gravar synliga på Truls Arvidssons karta över Gamla Uppsala från 1709. Dessa har troligen bortodlats i sen tid. Ledningen passerade även mycket nära Uppsala 281:1, en fyndplats för en silverskatt år 1891. Denna utgjordes bland annat av krucifix, kedjor och fem skålar, daterade till 1000-talets slut. I närheten av det nordligaste övervakade schaktet finns även Uppsala 670, där både boplatssindikatorer som bränd lera, liksom gravindikatorer som brända ben och en glaspärla påträffats (Ljungkvist & Lindkvist 2009, s 9ff).

Tidigare undersökningar

I det område genom vilket ledningarna drogs, huvudsakligen inom lämningen Uppsala 285:1, har ett antal undersökningar genomförts. Under 1990-talet undersöktes delar av det stora åkerpartiet norr om Kungsgården. Vid denna påträffades ett större område med sammanhängande stenpackningar och stolphål, vilket tolkades som grunden till en vall som avgränsat Kungsgården mot norr. Stenpackningarna daterades till äldre vikingatid och överlagrade boplatzlämningar från folkvandringstid (Alström & Duczko 1996, s 115ff). Stenkonstruktionen har även tolkats som en uppbyggd vägbank över ett låglänt område (Ljungkvist & Frölund 2015, s 10). En metallkartering 2002 visade en mindre mängd vikingatida föremål i ett område som gränsade till Kungsgårdsplåtarna (Ljungkvist 2009, s 12). Vid en ytkartering 2008 påträffades inom Uppsala 670 brända ben och glaspärla daterad till sen vendeltid eller vikingatid, samt bränd lera, slagg och glas (Ljungkvist & Lindkvist 2009). Vid en undersökning 2010 påträffades flera kultulager och stolphål vid en provundersökning. Dessutom påträffades då en fragmentarisk vikingatida doppsko vid en metallkartering (Frölund m.fl. 2015, s 32ff). År 2015 delundersöktes lämningen ytterligare, varvid flera hus och ett grophus daterade till folkvandringstid – tidig medeltid påträffades (Per Frölund, muntligen).

Figur 3. Översikt med övervakade schakt, delsträckor (1-8) och närliggande lämningar markerade. Uppsala 586:1 täcker hela området. Skala 1:8 000.

Syfte, metod och genomförande

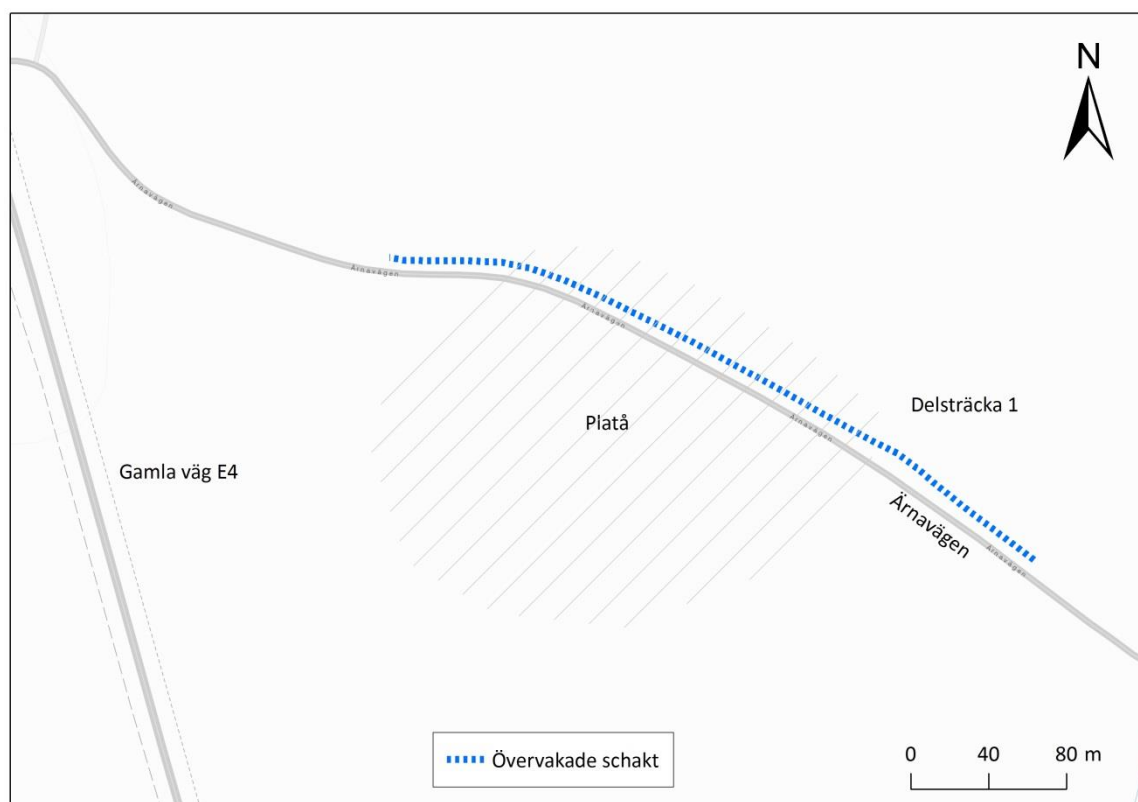
Övervakningens syfte var att utröna om schaktningsarbetet påverkade tidigare okända lämningar och i så fall dokumentera dessa. Framkomna objekt undersöktes och mättes i med GPS med nätverks-RTK. Schakten avsåktes även med handhållen metalldetektor.

Inga objekt var framme helt och hållet i det knappt 0,5 m breda schaktet. Härदार och stolphål mättes som punkter, medan kulturlager möttes som linjer. Det smala schaktet gjorde det också mycket svårt att fotografera de arkeologiska objekt som påträffades.

Undersökningsresultat

Sammanlagt övervakades schaktningen längs en sträcka av cirka 1,5 km, varav 1 km löpte norr om Ärnävägen (delsträckorna 1, 2, 4, 5), medan 300 meter löpte söder och väster om denna (delsträcka 8). Dessutom gjordes en anslutning till fastigheten 74:9 norr om Ärnävägen (delsträcka 3). Ytterligare en anslutning gjordes till fastigheten Gamla Uppsala 74:11 vid Disagården (delsträcka 6), samt längs med Disavägen till Kungsgården (delsträcka 7). Schakten var 0,4 m breda och varierade mellan 0,4 och 1,0 m i djup. Huvudsakligen löpte schakten i åkerkant, eller åkermark. Vid delsträcka 7 och längs ett 100 meter långt avsnitt av delsträcka 8 förbi Gamla Uppsalas nya kyrkogård löpte ett schakt precis i vägkant. Uppdelningen i delsträckor är Upplandsmuseets egen, inte entreprenörens.

Delsträcka 1

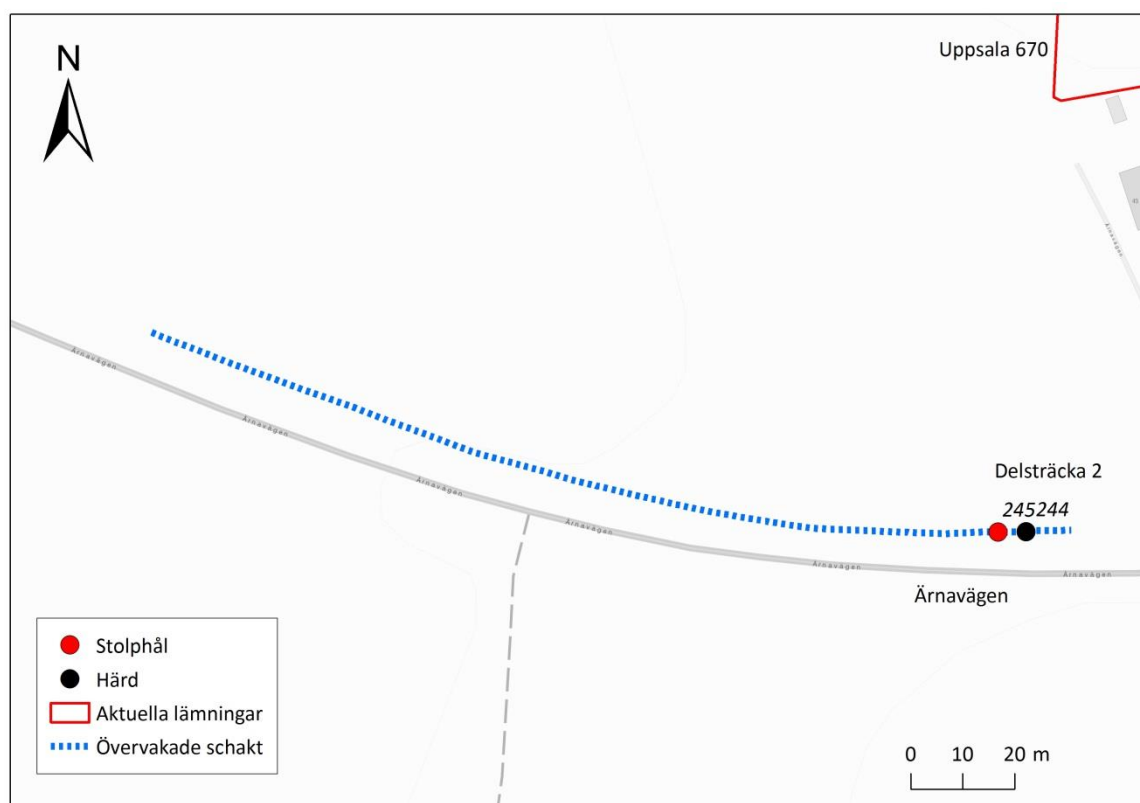
Figur 4. Delsträcka 1. Skala 1: 4 000.

Sträckan utgjordes av ett 370 meter långt parti i åkermarken längs med Ärnävägens norra sida (figur 3). Schaktet, som var 0,4 - 0,6 m djupt, passerade genom ett mindre höjdparti, vilket huvudsakligen var beläget söder om Ärnävägen. Det fanns en möjlighet att denna mindre platå, skulle kunna innehålla bebyggelse lämningar eller överplöjda gravar. Vid schaktningen påträffades emellertid inget av antikvariskt intresse.

Figur 5. Delsträcka 1. Schakt upp mot den mindre höjden, som kan ses i horisonten. Vy mot nordväst. Foto: Hans Göthberg, Upplandsmuseet.

Delsträcka 2

Figur 6. Delsträcka 2. Skala 1: 1 500.

Sträckan utgjordes av ett 200 meter långt parti i åkerkanten längs med Ärnsvägens norra sida upp mot Myrby (figur 5). Fornämningen Uppsala 670 låg i närheten. Mellan sträcka 2 och sträcka 3 förlades kabeln i vägdike. Denna del bedömdes inte behöva övervakas. I botten av schaktet, som var 0,4 - 0,5 m djupt, påträffades två arkeologiska objekt, en härdrest, *A244* och ett stolphål *A245*. Både innehöll tegel och tolkades som recenta. Möjligen kan de ha ingått i någon form sentida konstruktion. Inga historiska kartor visar dock på några byggnader i området. Eventuellt har stolphålet utgjort en del av en sentida hägnad längs med Ärnsvägen. Inget övrigt av antikvariskt intresse påträffades.

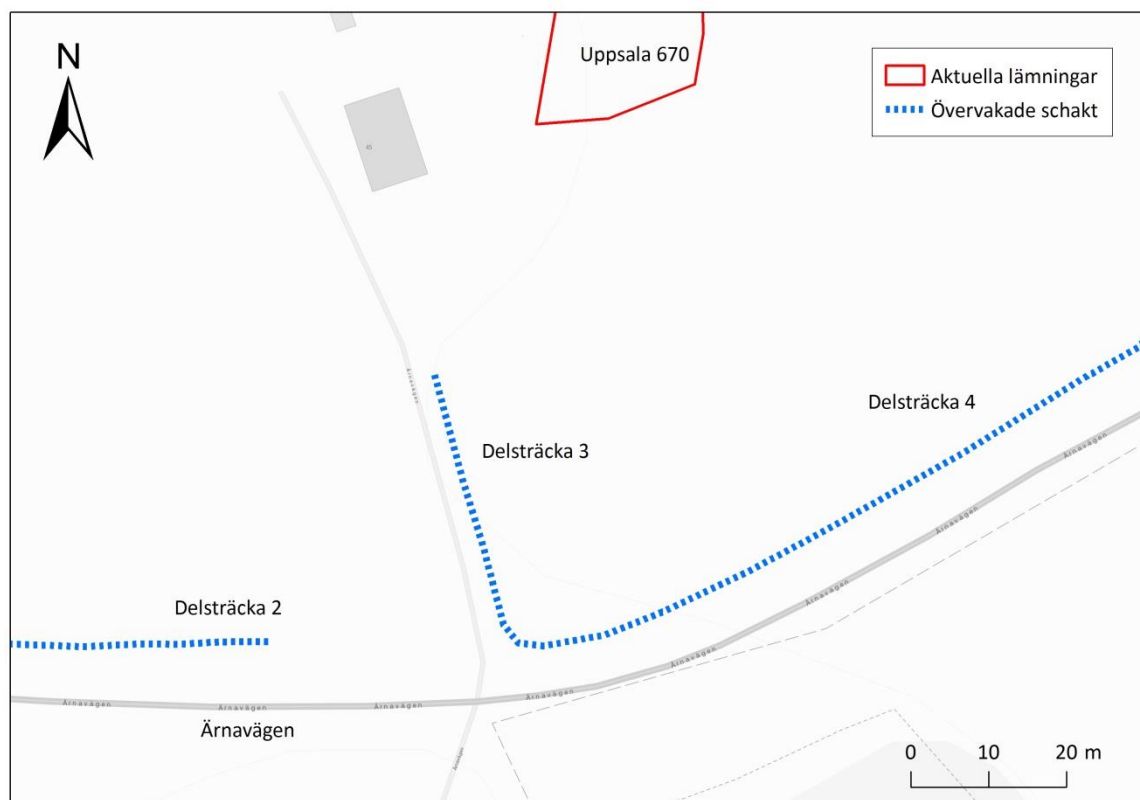

Figur 7. Delsträcka 2. Panorama över höjden vid Myrby. Vy mot öster. Foto: Robin Lucas, Upplandsmuseet.

Figur 8. Schakt upp mot höjden vid Myrby. De två objekten 244 och 245 låg i höjd med hastighetsskylten vars baksida anas i bildens övre del. Vy mot öster. Foto: Robin Lucas, Upplandsmuseet.

Delsträcka 3

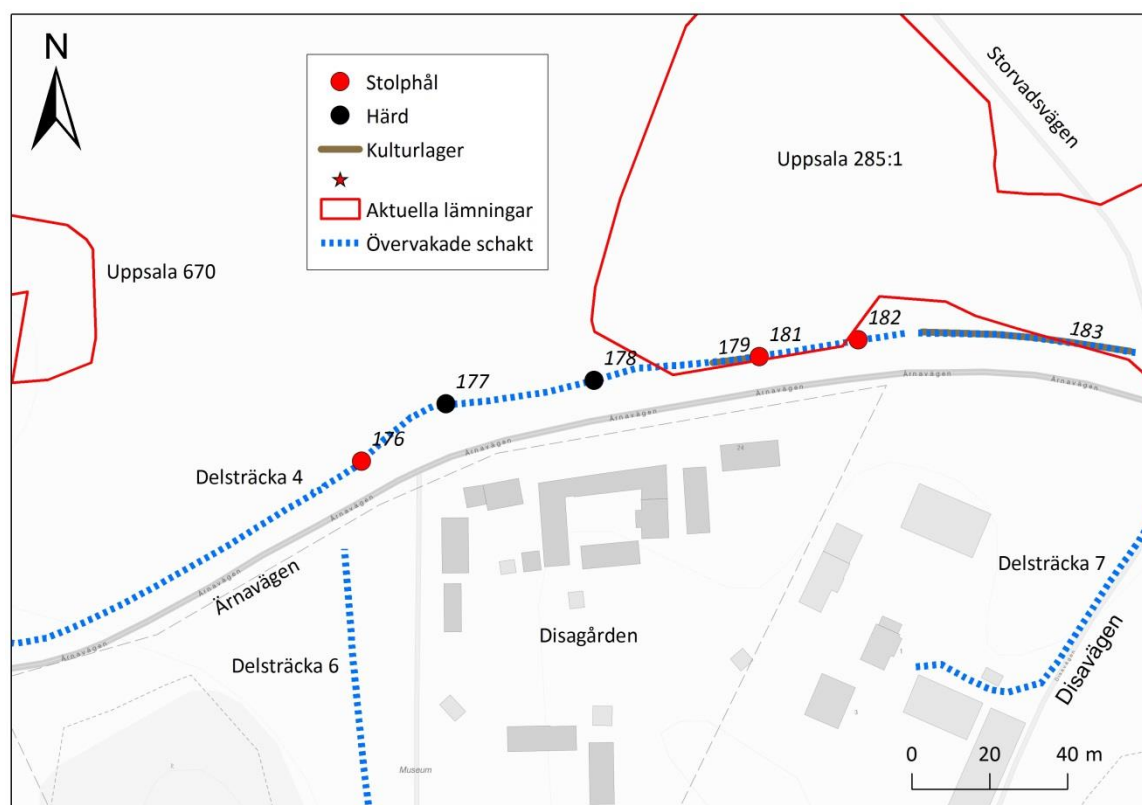
Figur 9. Delsträcka 3. Delsträcka 4 tar vid den streckade svarta linjen. Skala 1: 1 000.

Sträckan utgjordes av ett 40 meter långt parti upp från Ärnsvägens norra sida till fastigheten Gamla Uppsala 74:9 (figur 8). Schaktet, som var 0,4 m djupt, löpte längs med uppfarten till huset och ett 30-tal meter från lämningen Uppsala 670. Schaktet låg nästan helt och hållet i vägbanken. Inget av antikvariskt intresse påträffades.

Figur 10. Delsträcka 3 under schaktning. Vy mot norr.
Foto: Robin Lucas, Upplandsmuseet.

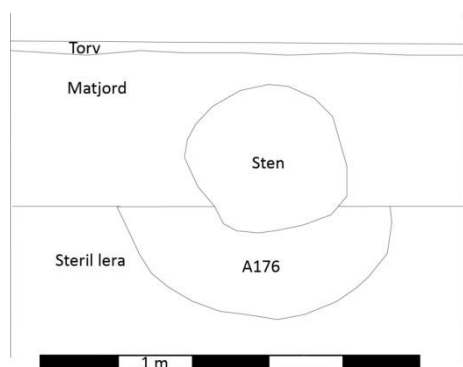
Delsträcka 4

Figur 11. Delsträcka 4, med påträffade arkeologiska objekt markerade. Skala 1: 2 000.

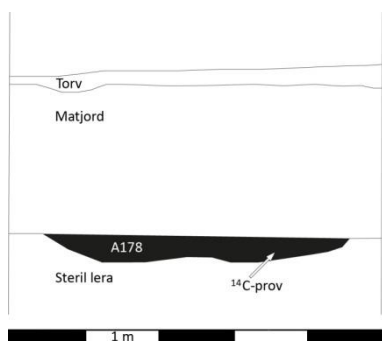
Sträckan utgjordes av ett 300 meter långt parti i åkerkanten längs med Ärnsvägens norra sida, från fastigheten Gamla Uppsala 74:9 i väster till Storvadvägen i öster (figur 10). I schaktet, som var 0,4 – 1,0 m djupt, påträffades sju arkeologiska objekt, tre stolphål, två härdar och två områden med kulturlager. Samtliga låg anslutning till eller max 80 m väster om lämningen Uppsala 285:1.

Stolphålen påträffades på ett djup av 0,2 - 0,3 m, var 0,4 - 0,7 m stora och 0,16 - 0,36 meter djupa. De låg för långt ifrån varandra för att kunna kopplas till samma konstruktion, men åtminstone två var stora nog för att kunna ha ingått i större huskonstruktioner. Mindre mängder obränt ben som påträffade i A181 kunde vid ¹⁴C-analys dessvärre inte dateras. I A176 hade en större sten vräcks ner (figur 11).

Figur 12. Sektionsritning av stolphålet A176, med en större sten nedvräkt i ytan. Mot söder. Skala 1:20.

Härdarna påträffades på ett djup av 0,3 m, var 0,8 - 1 m stora och 0,05 - 0,07 meter djupa. *A177* var osäker och skulle möjligen kunna utgöra nedplöjd sot, medan *A178* var tydligare, med en tydlig nedgrävning och ett kompakt sot- och kollager (figur 12). Kol av obestämd art ^{14}C -daterades till perioden 560-620 e Kr (Ua-56617).

Figur 13. Sektionsritning av härd A178. Mot söder. Skala 1:20.

Kulturlagren sträckte sig genom de östra delarna av delsträckan, på ett djup av 0,4 m. *A179* hade en utbredning på knappt 12 m och var endast 0,05-0,1 m tjockt. Det innehöll mindre mängder bränd lera. Troligen utgjorde det ett odlingslager. *A183* sträckte sig över 50 m (figur 13) och var upp till 0,3 m tjockt. Det innehöll stora mängder sot, kol samt skärvig och skörbränd sten, ofta i större stycken (figur 14).

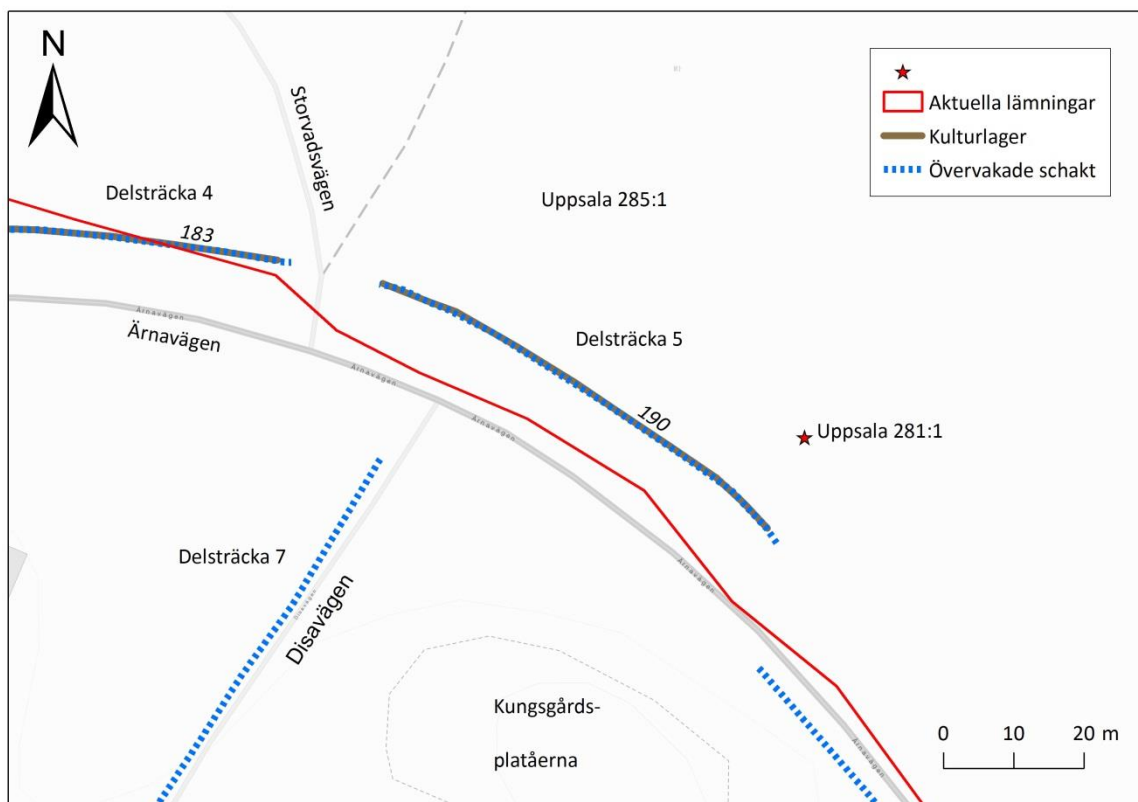
Figur 14. Utbredningen av lagret *A183*. Vid A försvann lagret in under Storvadvägen, vid B tunnades det ut. I övre vänstra hörnet syns Gamla Uppsala kyrka. Vy mot sydväst. Foto: Robin Lucas, Upplandsmuseet.

Figur 15. Lodfoto av schaktet med lager A183 synligt i botten. Foto: Robin Lucas, Upplandsmuseet.

Lager A183 låg i ett område som inte plöjts på ett antal år, och var tämligen välbevarat. Det tolkades som ett avfallslager till en större boplats, troligen den som låg i direkt anslutning i väster och undersökts 2015 (Per Frölund, muntligen). Ett kolprov togs för analys, men var av för dålig kvalitet för att ¹⁴C-dateras.

Delsträcka 5

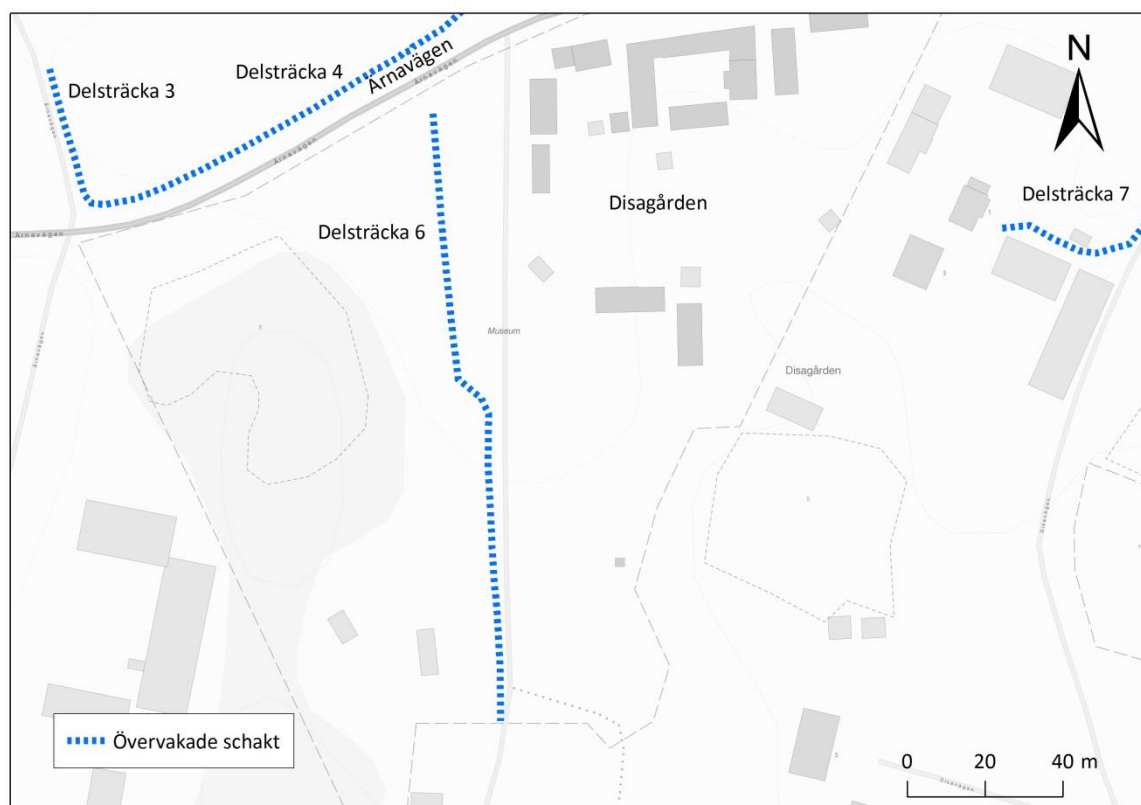
Figur 16. Delsträcka 5, med arkeologiska objekt markerade. Skala 1: 1 000.

Sträckan utgjordes av ett 65 meter långt parti som började vid Storvadvägen och löpte i åkerkanten längs med Ärnsvägens norra sida innan kabeln trycktes under vägen till delsträcka 8. (figur 15). I hela det 0,4 - 0,6 m djupa schaktet fanns kulturlagret A190 (figur 16). Lagret låg på ett djup av 0,3 m och var 0,1-0,25 m tjockt. Det påminde i sammansättning om A183 (se sid 16), med riklig kol, sot, bränd lera och skörbränd sten. Troligen har lagren utgjort ett och samma sammanhängande objekt. Dock var materialstorleken mindre i A190 vilket kan ha att göra med att denna sträcka varit utsatt för hårdare plöjning.

Figur 17. Panorama som visar utbredningen av lagret A190 i schaktet. I bakgrunden syns Norra kungsgårdsplatån tydligt. Vid A trycktes kabeln under Ärnsvägen, vid B försvann lagret in under Storvadvägen. Vy mot sydväst. Foto: Robin Lucas, Upplandsmuseet.

Delsträcka 6

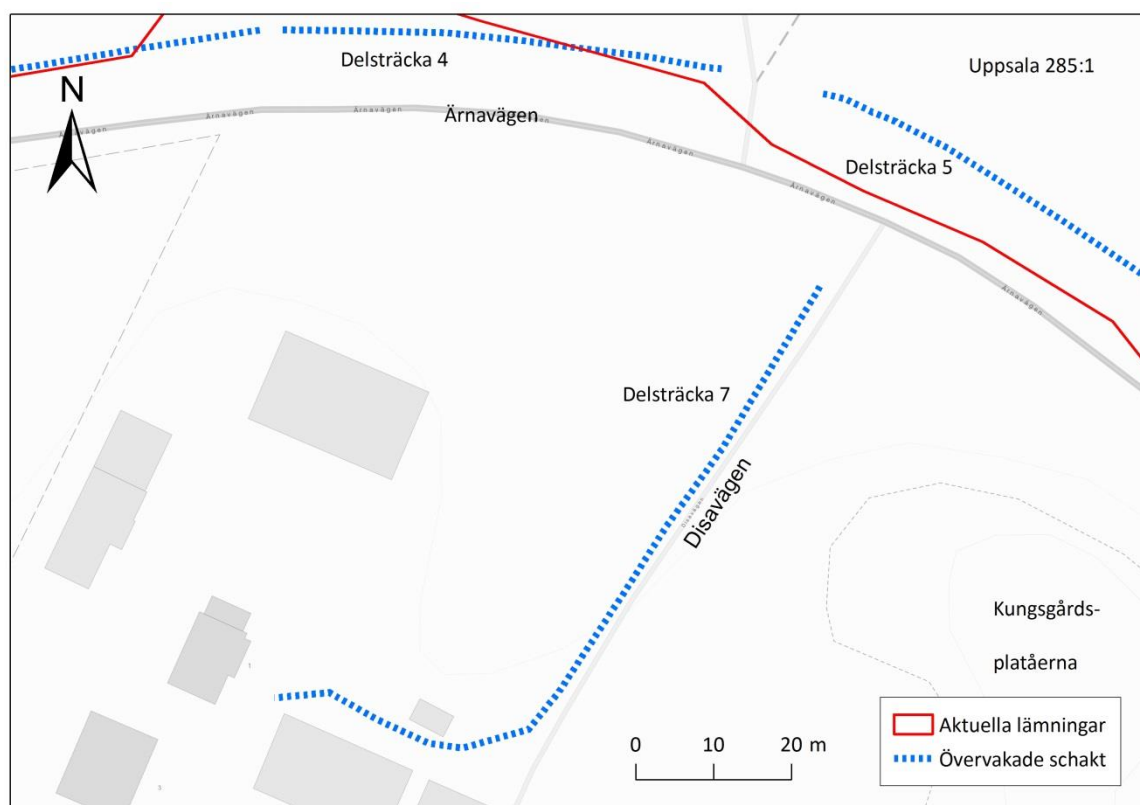
Figur 18. Delsträcka 6. Skala 1: 2 000.

Sträckan utgjordes av ett 160 meter långt parti i gammal åkermark längs med Disagårdens västra sida, från en punkt där kabeln skulle tryckas under Ärnavägen, och fram till fastigheten Gamla Uppsala 74:11 (figur 17). Schaktet var 0,4 - 0,7 m djupt. Området visade sig vara mycket sankt och vatten började tränga upp i schaktet omedelbart efter schaktning (figur 18). Inget av antikvariskt intresse påträffades.

Figur 19. Schaktning från Ärnavägen till fastigheten Gamla Uppsala 74:11. Notera hur vatten trängt upp i schaktets botten. Till vänster i bild Disagårdens parkering, i horisonten Högåsen med Västhögen. Vy mot söder. Foto: Robin Lucas, Upplandsmuseet.

Delsträcka 7

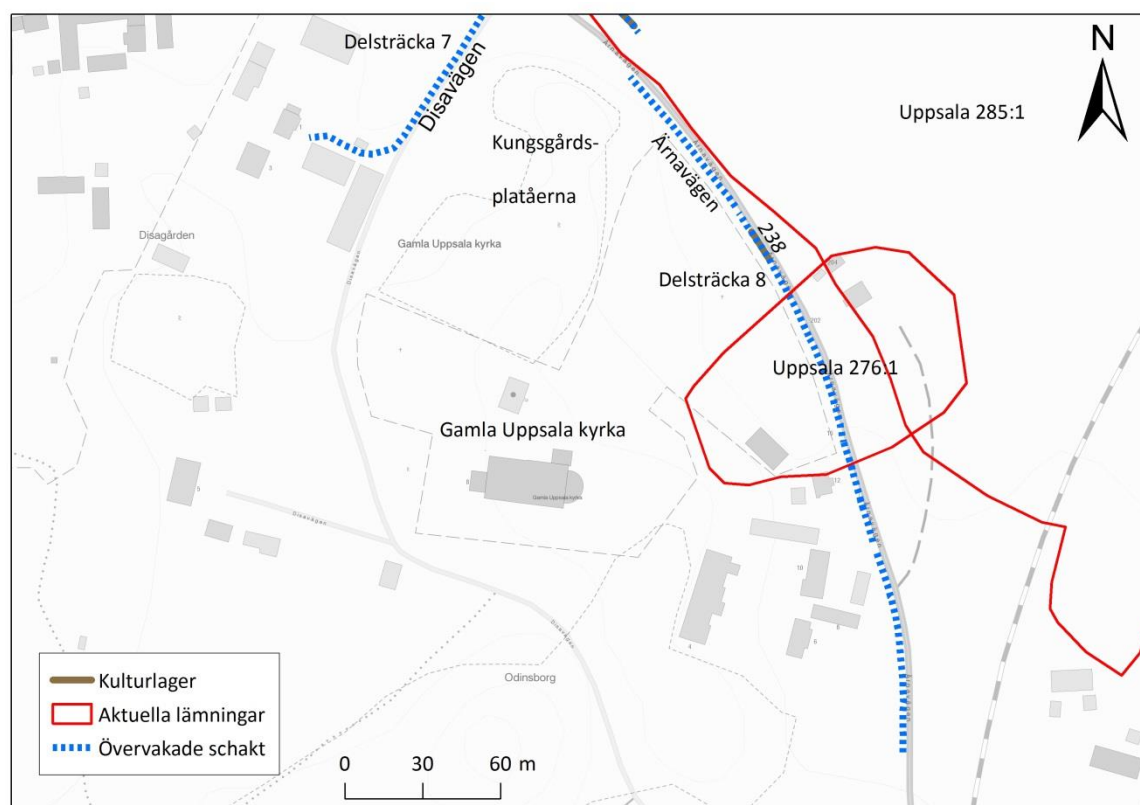
Figur 20. Delsträcka 7. Skala 1: 1 000.

Sträckan utgjordes av ett 100 meter långt parti, från gammal tomtmark vid Kungsgården, ner längs med Disavägens västra sida, huvudsakligen i dess dike, fram till att kabeln skulle tryckas under Ärnsvägen (figur 19). I schaktet, som var 0,4 m djupt, fanns påförda fyllnadsmassor, med mycket tegel och sand. Inget av antikvariskt intresse påträffades.

Figur 21. Schaktning längs Disavägen. Till höger i bild norra Kungsgårdsplatån. Vy mot norr. Foto: Robin Lucas, Upplandsmuseet.

Delsträcka 8

Figur 22. Delsträcka 8, med arkeologiska objekt markerade. Skala 1: 3 000.

Sträckan utgjordes av ett 290 meter långt parti, från en punkt där den tryckts under Ärnävägen i höjd med norra Kungsgårdsplatån, ner längs väggkanten, förbi nya kyrkogården, rakt genom lämningen Uppsala 276:1, och fram till Odinsborgs parkering (figur 21). Schaktet var 0,4 m djupt. Ett kulturlager, A238, påträffades på ett djup av 0,2 m. Detta var 9 m långt, 0,15 m djupt och innehöll tegel, murket trä och gödsel. Lagret, som inte innehöll några metaller eller daterande föremål, tolkades som ett sentida avfallslager. Inget övrigt av antikvariskt intresse påträffades.

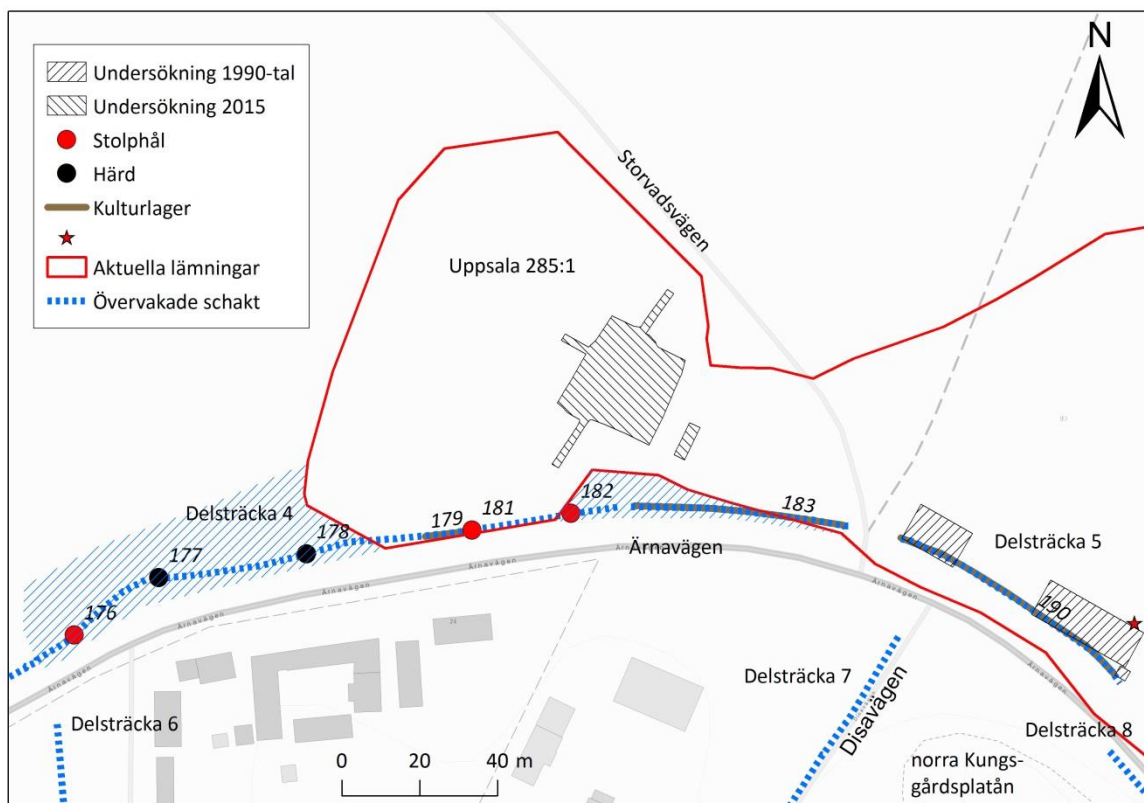

Figur 23. Schaktning längs Ärnävägen. Centralt i bild södra Kungsgårdsplatån. Vy mot väster. Foto: Robin Lucas, Upplandsmuseet.

Slutord

De lämningar som framkom inom delsträcka 4 kan av allt att döma kopplas ihop med den boplatz som tidigare delundersökts inom fornlämning 285:1 (Per Frölund, muntligen). Upplandsmuseet gör bedömningen att fornlämningsområdet 285:1, kan utökas till att omfatta de områden där de objekten påträffades (figur 23). En FMIS-anmälan kommer att göras där dessa förändringar förslås.

När det gäller kulturlagret *A190* vid delsträcka 5 ligger det inom lämningar som undersöktes på 1990-talet. Vid dessa undersökningar påträffades ett rödbränt lager med rikligt av lerklining i området (Ahlström & Duczko 1996, s 116). Möjligen är det fråga om samma lager, även om inte frekvensen av bränd lera eller lerklining särskilt hög i *A190*. Övriga påträffade objekt betraktar Upplandsmuseet som recenta, och inte som en del av en fornlämning.

Figur 24. De nyfunna lämningarna, tidigare undersökningar och fornlämning Uppsala 285:1, med förslag till förändring av dess utbredning (blåskrafferat). Skala 1:2 000.

Administrativa uppgifter

Plats: Gamla Uppsala 74:10, 21:166, S:3, 21:76, 77:2, 74:7, 21:26, 21:50 och 79:23

Gamla Uppsala, Uppsala Socken, Uppsala Kommun, Uppsala Län.

Fornlämningar: Uppsala 586:1, 285:1 samt 276:1.

Fornlämningstyp: Gränsbestämt område, boplats samt fornlämningsliknande lämning.

Undersökningstyp: Schaktningsövervakning.

Orsak till undersökning: Nedläggning av fiberkabel.

Uppdragsgivare: IP Only Networks.

Fältarbetsperiod: 2017-05-17 – 2017-07-11

Upplandsmuseets projektledare: Robin Lucas

Upplandsmuseets diarienummer: Ar-302-2017

Upplandsmuseets projektnummer: 8629

Länsstyrelsens diarienummer och beslutsdatum: 431-8062-16, 2017-04-26

Dokumentationsmaterial: Förvaras i Upplandsmuseets arkiv.

Fynd: Inga fynd tillvaratogs.

Referenser

- Alström, U & Duczko, W. 1996. Norra Gärdet. Utgrävningar 1993, 1994. I: Arkeologi och miljögeologi i Gamla Uppsala. Studier och rapporter Volym II. Wladyslaw Duczko (red.). OPIA 11. Uppsala.
- Frölund, P., Ljungkvist, J. & Göthberg. 2015. Kungsgården 2010: Grophus från folkvandringstid och hus från vendel- och vikingatid på Norra Kungsgårdsplatån. Gamla Uppsala – framväxten av ett mytiskt centrum. Rapport 4. Upplandsmuseets rapporter 2015:03. Uppsala.
- Ljungkvist, J. 2002. Kartering med metalldetektor och bebyggelsestudie i norra Gamla Uppsala. Gamla Uppsala – framväxten av ett mytiskt centrum. Rapport 2. Institutionen för arkeologi och antik historia, Uppsala Universitet. I samarbete med SAU. Uppsala.
- Ljungkvist, J. & Lindkvist, A. 2009. Gamla Uppsala - framväxten av ett mytiskt centra. Rapport 1. Ytkartering av fynd i Gamla Uppsalas åkermark. Rapport och metodutvärdering. Rapport. Institutionen för arkeologi och antik historia, Uppsala universitet. I samarbete med SAU. Uppsala.
- Ljungkvist, J. & Frölund, P. 2015. Gamla Uppsala – the emergence of a centre and a magnate complex. *The Journal of Archaeology and Ancient History*. Number 16. Department of Archaeology and Ancient History. Uppsala University.
- Muntlig uppgift: Per Frölund, Upplandsmuseet.
- Lantmäteristyrelsens arkiv.
- Fornsök. FMIS. Riksantikvarieämbetets digitala fornlämningsregister.

Bilagor

Bilaga 1. Arkeologiska objekt

ID	Typ	Delsträcka	Längd(m)	Bredd(m)	Djup(m)	Beskrivning
176	Stolphål	4	0,7	-	0,3	I schaktkant. Större nedvräkt sten i ytan.
177	Härd	4	1	-	0,5	Osäker tolkning, kan vara nedplöjt sot.
178	Härd	4	0,8	-	0,07	I schaktkant. Flammig sotig lera med inslag av större kolstycken. Daterad 560 – 620 e Kr (bilaga 2).
179	Kulturlager	4	11,8	-	0,1	0,05-0,1m dj. Mörkt brunrå lera, stänk av bränd lera.
181	Stolphål	4	0,4	-	0,16	Försvinner in i schaktkant. Enstaka bränd lera och ben.
182	Stolphål	4	0,7	-	0,36	I schaktkant. Siltig lera, enstaka bränd lera. Inslag av sten och kolstänk.
183	Kulturlager	4	53,7	-	0,3	0,1-0,3m dj. Mörkt brunrå lera. Rikliga inslag av skärvig/ skörbränd sten, bränd lera och kol.
190	Kulturlager	5	65,3	-	0,25	0,1-0,25 m dj. Liknar 183, men mindre storlek på skärvig/ skörbränd sten. Rikligt med bränd lera. Ytligt även tegel.
238	Kulturlager	8	9	-	0,15	Avfallslager m kol, tegel och organiskt material. Mörkt brunrå. Luktar illa. Inget daterande, inga metaller.
244	Härd	2	0,8	-	0,05	Tunnt sotlager med stänk av kol. Även tegel. Recent
245	Stolphål	2	0,4	-	-	Fyllning av sten, tegel och organiskt material. Recent. Ej grävd.

Bilaga 2 – ¹⁴C-analys

Resultat av ¹⁴C-datering av härd A178, vid delsträcka 4. Analysen är utförd av Ångströmlaboratoriet, Uppsala, och presenteras i OxCal v 3.10.

